

idejét czéljaira fordíthatja, álthívá Koppenhágba, bemutatá nemzete' Nagyjainak 's Királyának, 's neki fizetést rendeltete, neki titulust adata. Angliában a' Színjátszók a' legfényesbb házakhoz, a' legcsillogóbb körökbe bocsátatnak, hogy ismerjék a' világot, mellyet a' színen mutatnak. A' következtetést Olvasóinkra bízunk.

Gazdaginknak a' fiatal jeles Írókat kellene boldogítani; csak egyet, de nagyon. Felosztva, az erő kevesebb hasznot hajt, 's a' nagy Egy' példája ezereket teremtene. Az apró segedelmeknek következései is kicsinyek. *Kazinczy Ferencz.*

 II.

H Á Z I - R O S T A.

I.

Nem oldalog úgy a' házi - eb a' felemelt bottól, nem a' gyanakodó varju a' vadásztól, mint én oldalgék egész életemben a' Recensektől: Recensiók' olvasására rendesen borsódzik vala testem; és, íme — most Én recenseálok! Erre Apológia kell.

Régen gyanítám én, hogy a' Recensióknak hazánkban immanens erejük van: az ügy helyett maga a' Recensens nyer általok. Egy pár szóval kifejtem a' dolgot. Majd csak nem a' pyramisokkal egykorú Maxima ez: Ha békét akarsz, készíts

hadat. Ennél fogva, mi természetesebb: mint Író létemre fitogtatnom fegyveremet? vagdalkoznom a' levegővel, vagy Don Quixottként a' malmokkal? nem, hogy bántsak, mert erre, érzem, tompa fegyverem; hanem, hogy nyugtom lehessem, 's mások rettegjenek bántani.

Mi lehet szebb 's tekintetesebb, mint Bírót játszhatni, ki *ex praesumptione* bölcsőbb a' Pereseinél? Mi hozza a' nép előtt közelebb a' borostyánt tudós homlokunkhoz, mint az a' sokat jelentő *Pluralis Numerus*? azok a' *mystica interpunctiók*, a' mellyben 's a' mellyekkel írunk? Mi képesebb elhíttetni a' bámuló Közönséggel, hogy MÍ, RECENSENSEK! valami jobbacskát is tudnánk írni: ha... érdemesnek tartanók megerőltetni magunkat; ha... időnk volna reá 's a' t, mint az a' Professori tón, mellyel az Írók' igyekezetét dicsérjük? — — Ki tagadhatja, hogy a' folyam, ár, örvény ránt és ragad? Hazánkban minden Nemes valamint Született-Katona, ugy Született-Kritikus is. 'S erre, úgy látszik, néminemű jusa is van; mert, ha nem LiteraTOR is, de LiteraTUS. Atyja, anyja 's dajkája Magyarok voltak; és így a' Magyar Nyelvet érti! — 's így, mi kell több? Uraink pedig, azt tapasztalom rendszerént ('s nem helytelenül), *a majori ad minus* húznak következt. Így a' ki száz 's több íves Pereket meg bír itélni, 's nevezetes Publicista, Jurista... egy Hangzatka'

's egy Drámácska' szerkeztetése' megítélésén tudna fenn akadni? Egy sok-falus, egy rangos Úr, holmi szegény-legény' firkálását ismerné horizonja felett valónak? Így hát, — ha Minden Meghívottnak érzi magát a' Kritizálásra: ÉN ismérjem e durvább agyagnak Magamat?

Egy csudatevő hasznára a' Recensensségnek magam is egy - kevésbé későcskén akadék. Mi nyujthat, tudnillik, szebb palástot, kiöntenünk epénket a' velünk - különböző értelműekre? megcsipkednünk, szurdalnunk azokat, kik nem mieink, vagy körünkbe nem illenek: mint a' Művészség' tiszteletes palástja? A' megsértett Istennék döfték a' szegény Íróba a' tört, nem mí: MÍ, azoknak Papjaik, csak kezek valánk, 's szent tisztünket tettük. Hát az arany FACIO UT FACIAS - nál fogva, mi képesebb egy Írótt erősebben körüljánczolni, bástyázni, sőt mínázni: mint Recensiók? Dicsérünk és dicsértetünk, védünk 's védtetünk; 's illy erős állásunkban, ki merjen *offensive agálni* ellenünk?

Illy okok mellett, reménylem, senki meg nem ítélend, hogy valahára én is recenseálok; valamint ahhoz is nem csekély bizódalmam van, hogy ezen fontos kis Elmélkedésem a' Recensiók' Hasznairól, még több Proselyteket nyerend a' Rostának; 's így még erősb léptekkel sietendünk azon boldog kor felé (mellytől nem látatunk immár messze lenni): hogy a' BÍRÓ

számosabb leend mint a' Per 's Peres; 's a' jámbor Író, kivált a' Költő, — engedjen meg, hogy — kevésbé leszállítom égi szárnyas — lováról — nem merészlend kapuján kilépni a' nélkül, hogy Gyolcsos Tótjainkként, botjával maga körül ne hadarásszon, félvén a' Marattatástól.

2.

HÁZI-JEGYZETEK...

Mi cím ez? Azt jelenti e, hogy Házi Szükségre irattak? Így mit nem nevezhetnénk azoknak? De, az ÉLET' ÉS LITERATÚRA' nevezete villanván eszembe, most eszmélek, hogy ennek Szerkeztetőji a' *generalis nomenclatióknak* nagy barátjai. Mindazonáltal barátságosan intem ezen Nagy - Jó - Uraimékat az eránt, hogy a' Házi - Jegyzetek' veszélyes címjét gondosan kikerüljék; ugymint a' mellybe már más becsületes embernek is belé tört kése. Egyéberánt ohajtottam volna a' Házinak megfelelő *ellen - terminust* kitalálni, hogy a' Jegyzeteknek tárgyalt *distinctionjikat* meghatározhattam volna, Mezei e az? vagy Világi? vagy (*a paritate* galamb, récze, lúd 's a' t) Vad? Hogy Vad-Jegyzetek is existáljanak e' világban, úgy hiszem, senki kétségbe nem hozandja, a' ki' Literatúránkkal egy kevésbé isméretes.

3.

Nem csak Hazánkban, de szerte az egész Tudós-Világban köznyavalyának találom én azt, hogy a' Recensiókban nem nemesebb tulajdonai a' léleknek, ugymint hideg-fontolás és jóakarát, hanem Pártos-elmésség 's Alacsony-gúny hordozzák a' zászlót. Titkolhatatlan jelez annak; hogy a' Recensent rendszerént melleskes tekintetek foglalják el; 's így, mivel a' Recensens előbb 's inkább gyarló ember mint *Literátor*, ritkán nem-gyanúsok előttem a' Recensiók. Ha BARÁT a' Recensens, trombitálni fog; ha IRÍGY, VETÉLKDŐ, ELLENSSÉG, füttyre hegyzi száját: sokszor kegyet 's mást vadász; sokszor epéjét önti ki; vagy, a' környülményekhez képest, nem ritkán, gyalázása bepólyázott dicsérés, 's dicsérése czukrozott gyalázás. Nem kellene messze mennünk példakért. Innen azt vélem, nem csalatkozom: ha minden Recensiók felett való BÍRÓNAK ismerem magát az ÉLŐ PUBLICUMOT, 's némelly esetekben a' JÖVŐT. Vagynak Munkák, mellyek a' jelenkornak irattak; 's mások, mellyeknek csak a' Maradék fogja ítélni becsüket. A' PUBLICUM és az IDŐ ülnek tántoríthatatlan BÍRÓISZÉKET; 's ezen utóbbi elmosza amaz elől, a' mi hibásan nyujtatott néki; 's nincs eléggé harsogó trombita, nincs eléggé riadózó taps, melly

azt életben fenn tarthassa: de, ugyan az Idő, minden kajánság' trucczára, örök fénnnyel ragyogtatja, a' mi egyszer halhatatlanságnak iratott.

A' Publicumon nem értem én a' *profanum vulgust*; de az Írók' seregét sem. Ezen utóbbi inkább, óhajtom, tartsa MEGÍTÉLENDŐNEK mint Itélőknek magát; 's ne vélje, hogy Publicum csak Ő lehet, 's csak Ő azon kevés Avatott, ki képes megérteni egymást. A' Kalmár tartozik ugyan esmérni portékája' becsét, de rendszeren a' magáét dicséri, 's kalmár - társáét olcsárolja: azonban az okos Vevő, eleresztvén az üres szavakat füle mellett, a' portékákat tekint szemesen meg; 's tudni fogja, mit tartson mind kettőről.

4.

Nemes - Apáti Kis Sámuel Úr a' maga Jegyzete által mindennapi köntősekben mutogatja a' Költőket; 's le-lecsipked fejfeletti gloriájokból. De ő csak az Íróknak és Publicumnak kölcsönös, igaz vagy fonák viszonyaikat festi; magoknak pedig az Íróknak egymás között zajlongó helyzetjeiket elmellőzi;

el a' *Literátori czéheskedést*,
 el a' *villámterhes felkiáltásokat*;
autodafés kacajokat,
anathémás szájvonásokat 's csattogásokat,

mellyek közöttök akkor jönnek divatba, midőn Szabad Czéh - ülésökben Nem - avatottjaiknak szerzeményét olvassák;

el azon *kétértelmű pantomimeket*,
pythiai szavakat,
jégtorlatu arczvondásokat, mellyeket kikerülhetetlen dicséretjeik mellé mérsékletül ragasztanak, ne hogy a' tömjénküd a' jámbor Írót elfojtsa; elfelejté kifejezni azt, hogy egy kis *Charlataneria* már Hazánkban is elkerülhetetlen. — — — — Ha rajtam állana a' dolog, illy szerény tanáccsal hoznám a' Magyar Közönséget közelebb Irójihoz, hogy amaz munkánkat előítéletek nélkül méltóztatnék kegyes vagy kegyetlen ítélete alá fogni akkor, midőn becsmértékünkéről van szó; mi pedig, Irócskák, engednénk tisztelt Közönségünk' azon igen menthető tulajdonságának, melly szerint apró - cseprő poetai Darabkáinkat unni kezdi, 's valahára egész, kifőzött 's erősebb táplálatu eledelre vágy. Melléje ragasztom abbéli alázatos kérésünknek „*hogy a' Nemzetnek azon Méltóságos Része is, melly megszerezhetné könyveinket bár csak újságkivárából is, olvasgatni méltóztatásék,*” azon viszont fogadásunkat, (mellyre eddig nem igen látszatánk ügyelni): hogy mí, Írók, ezután, elhánnyván grammatikai tarka harlequin - köntösünket, nagyobb egyformassággal 's szorosabb gondossággal írandunk.

5.

Kazinczy, midőn Csokonayt ítélgeti, itt is, mint sokakban, szép követendő példát nyújt Kritikusainknak abban: hogy az Élő Írókat, mint józan egyenességgel ritkán megítélhetőket, az igazabb 's hajlatlanabb maradéokra halasztván el, csak az Elholtak' felfeszegetett hibáikról oktassák az Élő Literatúrai Világot; nem különben mint Orvosainknak tanácsosabb 's emberibb dolog, bonczolt holtakról tanulni, mint az emberiség' rovására élőkön tapasztalgatni. Úgy látszik mindazáltal, mintha ezen Kritikai Jegyzet a' Literatúra' körén túl csapongana, 's az ecset Csokonay' erkölcsi-képe' rajzába tévedvén be, egy-kevésé vastagon árnyékolt volna. Megengedem, hogy az támogatja Külcsey' Krizisét. De van e szükség illy kedvetlen támaszra ott, hol a' dolog maga kiált? Az, a' mit Külcsey Csokonayról mondott, elégséges arra, hogy fogyatkozásait az Avatottak mustráknak ne vegyék; 's úgy vélem, csak ez a' cél; a' további térítést bízzuk az időre 's haladásunkra! De mi szomorú kilátás nyílnék fel a' szegény Író előtt, ki minden lelkesége mellett csak gyarló ember, ha ő, nem igen kies élte' törekedésiért, ezt a' jutalmat várni kénytelenítetnék holtá után, hogy dolgozásainak hibái közt, majdan erkölcsi 's élte' hibái is fontba jönek!

*

Csokonay' fogytkozásainak azon hiányban kell keresni fundamentomát, melly rendesen sajátja Iskoláinkban venni szokott neveltetéseinknek. Ezekben, valamint az Élet'-Philosophiája, úgy az Ó és Újabb Szép-Literatúra' lelke, philosophiája is mellőztetik; mert a' régi Classicusok' olvastatása mi egyéb nálunk, mint Latinitási Gyakorlások? Így a' végzett Ifju mind két pályán idegen lévén, gyakran veszélyesen bukdos; 's nem kevés köztte akkor tudja meg, melly uton kellett volna elindulnia, midőn már a' tévelygésekben kifáradt erő 's lélek kevés reményt nyújt új pálya kezdéshez. Ehhez ha hozzá gondoljuk Csokonay-nak mostoha környülményeit, kora' 's közönsége' előítéleteit; ha meggondoljuk, melly nehéz legyen Írónak, még annak is ki jobbat tudna, megvetni a' nagy Publicumot a' Kisebberet; ha meggondoljuk, hogy az, a' kinek az elmésség' kétélű talentoma jutott, délczeg 's szilaj mént lovagol, 's ritka szerencse hogy ülője mindég ura lehessen a' kemény zabláknak; ha meggondoljuk, hogy Csokonay egész Literátori pályáját mintegy tíz évek alatt futotta olly életkorban, melly inkább készület' 's próbák' kora szokott lenni mint derék pályafutásé: menthetni fogjuk.

Csokonaynak több jelességei mellett tagadhatatlan érdeme van abban is, hogy a' Hazában minden Rendtől és Nemtől olvastatott. Jól tudom én, hogy ezen divatosság (ha úgy

szabad neveznem) nem mindég biztos mértéke az Írói-érdemnek: de azt is merem állítani, hogy soha sincs minden érdemnélkül: egy fejlteni kezdő 's vesző - félben állt Nyelv' Literatúrájában pedig, 's egy Nemzetnél, mellynek tekintetesebb része Nagy Fridrikként káros előítéletekkel, nem mondom megvetéssel viseltetett Nyelve eránt, 's mellynek Szép - Neme a' Német sentimentalís Poeták' 's Románok' olvasására omlott — nincs nagy érdem nélkül. A' Nyelv ha formáltatásában nem nyerne is, bizonyosan nyer terjesztetésében; 's ez nem csekély nyereség nálunk, még korunkban is.

Vagynak Írók, kiknek, minthogy a' Közönség' számos előítéleteivel, 's keble sok édes gyermekivel, keltek harczra, megengedtetetik: nem lenniük divatban; de illyennek Literatúránkban csak az egy K a z i n c z y t ismerem; — más Íróink effélékkel ne ámúljanak. Ma, midőn minden pallérozottabb Olvasónk ismeri 's olvassa ha csak a' Német Literatúra' Hőseit is, más ponton áll a' Magyar Közönség, mint Csokonay' korában állott.

Azoknál, kiket a' Közönség (itt sem értem a' pórságot) nem ízelhet, legalább is a' Nemzeti Szamat hibázik, 's a' Kor' Lelke. Ha tisztünk, megkedveltetni árva Literatúránkat; ha édes Írói - kény olvasatni: szükség ezekre ügyelnünk, mellyek mind nem ellenkeznek az Aesthesis' kívánságával, sőt köztte állanak. Nevezetesen — hogy a' többit, mellyek sokra vinné-

nek, elmellőzzem — úgy ítélek, hogy arra, mit nyujtsunk valahára Szépeinknek, kik után szívesen omlik nemünk, kezükbe? több ügyelettel kellene lennünk: nekik Társalkodási-Darabok kellene nek, mellyekben nem örömet látszatunk vágni akarni; — csalatkoznám, ha örökös kurta nyög-delléseink, vagy iszonyu konzolásokkal tölt csatáink, mellyekben csak Hőst 's nem Em-bert festegetünk, nekik és a' kornak, 's így a' Nemzetnek, most már kedves olvasása lehetnének.

A' Bernstorfok nálunk, úgy vélem, még egy ideig *pium votumok* maradnak.

6.

Okos és dicséretes dolog a' Többre-haladtak nyomaikon törni elő, 's azt az utat nyomkodni, melly már a' szomszédot célra vezeté. Így van a' dolog a' Literatúrában is; de, mint Dessewffy megjegyzi: ne vaktában induljunk mások után!

Minden Nemzetnek van Eredeti Sajátsága; 's a' Napkeleti eredetű Magyarok bizonyosan sokban különbözö a' Nyugoti Nemzetekétől. A' Német, Francz és Angoly Literatúra' Hérósi kétségkívül sokban másként fogták volna írni munkájikat, ha Magyarok voltak volna. Ezen Nemzeti Szamat elmaradhatatlan társa az EREDETISÉGNEK. Mennyit nem ártanak tehát némelly Kritikusaink azzal, hogy dolgozásainkat

idegen Kritikák után ítélgetik! Nem minden kép illik ugyan - azon egy ráma alá. Így készülnek magyar Írók, kiknek nyelvök' 's modjok 's lelkek idegen; 's munkájik eredetieknek nem vétethetvén, mint követések a' szomszéd óriási példák mellett törpék maradnak. Nem vakon követnünk, hanem *assimilálnunk* kell a' szomszéd Literatúrák' lelkeit, 's saját lelkeinkké tennünk; épen mint több fajú fák külön saját nedveikké váltják a' közös földből szívott nedveket, 's egymás gyümölcseit azért nem termik, hogy szomszéd-ságban állanak.

7.

Kisfaludy Sándor a' maga Jegyzetében sokat szívemből írt ki. A' Zseni, sok regulák között, kallitkába zárt oroszlán. A' Teremtő - elmét, elég, egy két mélységre tenni figyelmetessé, mellyben szabad omlása' hevében könnyen bukhatnék; az útát, ha bár kis botlásokkal is, maga töri magának, 's ezen bámulandó és nagy leszen: kimutatott ösvényeken pedig, a' kis hibákat kikerülvén, követővé szorúl össze, 's csekély marad. Zseni után, 's ne néki teremtsd, Kritikus, kicsinyes reguláidat! Kezdő gyerekeknek való a' sor-líneázás.

Még az élet' folyásában sem emberem az, a' ki mindenkor sklávja az illés' és józan-ság' szoros regulájinak.

Azonban olly formát tart ezen Jegyzet, mintha az Írók között dúló irigységnek egyedül kenyérféltés lehetne rugó-tolla. Van becsületféltés is; van hír' név' irigylése is. A' kislélek annyit vél épülni, a' mennyit máson leronthat. Az Írók osztoznak a' Közönség' figyelmével, kegyével, szeretetével és becsülésével; 's az Osztozók között hol volt valaha szívesség és egyetértés, barátság és szeretet?

8.

Ezzel ROSTÁMAT most az egyszer szügre akasztom, kételkedve: ha leveszem e róla valaha, vagy soha sem? mert úgy sejtem, hogy vagy a' rostálás nem lévén kenyerem — minthogy a' Rosta-vágáshoz nem igen értek — vagy rostám lévén igen ritka, elég gazocskát hagyék benn, míg a' szép életszemecskéket általeresztgetém.

Akármint ütött ki a' dolog, elég az ahhoz: hogy már most egy oldalammal több van; — mert recenseáltam. *Fáy András.* 1—8.
